

גיליון מס' 557 פרשת צו פרה
תשפ"ד שנה שנים עשרה

לעילוי נשמת רבן של ישראל
מרן שר התורה רבינו רבי שמריהו יוסף חיים
בן רבינו מרן יעקב ישראל זצוק"ל
שנ"מ מרת הרבנית פעשא מרים ע"ה
ולזכות חיים ברוך בן שרה פעשא
לברכה והצלחה בכל הענינים
תוצר"ה

דברי שי"ח

ממרן רשכבה"ג שר התורה הגר"ה קניבסקי זצוק"ל

בבעלי אסופות - ברכת האילנות

ברכת האילנות בשנה מעוברת

בגמ' ברכות (מ"ג ב' ור"ה (י"א א') אי' האי מאן דנפיק ביומי ניסן וחזי אילני דקא מלבלי, אומר ברוך שלא חיסר בעולמו כלום וברא בו בריות טובות ואילנות טובות להתנאות בהן בני אדם. וכ"ה בשו"ע (סי' רכ"ו ס"א) דעת הבלבוב הוא בחדש ניסן, והנה הדבר מצוי בשנה מעוברת שהאילנות מלבלין בחדש אדר, וביומי ניסן כמעט ולא נשאר לבלוב, וכתב רבינו זצ"ל בשו"ה הלכות (סי' רכ"ז ס"א) דברכת האילנות אינו דוקא בחדש ניסן רק ה"ה בכל חדש אחר שיוצא ורואה אילנות מאכל מלבלין יש לו לברך, וכ"כ הריטב"א (רה"י י"א א' ד"ה האי) ויומי ניסן לאו דוקא אלא כל מקום ומקום לפי מה שהוא דמלבלי.

אמנם למעשה אמר לי רבינו זצ"ל דמובא בכה"ח (ס"א) דלשון הטור והשו"ע נראה דאין לברך רק בחדש ניסן ולא לפניו או לאחריו, וכמש"כ בשו"ת הלק"ט (ח"ב סי' כ"ח), וכ"כ בשם הברכי (ס"ב) והמקובלים שע"ד האמת אין לברך אלא בחדש ניסן, ואפי' שכבר ראה ואפי' יודע שאח"כ לא יהיה לו רק מעט לבלוב ולא יהיה ב' אילנות, נקטינן דיכול לברך אפי' ראה כבר אם עדיין לא גדל הפרי, ואם לא ראה מעיקרא יכול לברך אפי' כבר גדל הפרי כ"ז שלא נגמר, וכמש"כ בשו"ה הלכות (שם ס"ב). ובס' מעשה חמד (עמוד צ"א) הביא מגליון דברי שי"ח שנשאל רבינו זצ"ל, בשנה מעוברת שברוב האילנות הצמיחה כבר התחילה ויש חשש שעד חודש ניסן לא ישאר מהלבלוב האם ראוי להקדים ולברך בימים אלו, והשיב כדאי להמתין עד חודש ניסן כלשון חז"ל (בברכות מ"ג ב' ור"ה י"א א') האי מאן דנפיק ביומי ניסן אף שאינו לעיכובא. וכן היה נוהג רבינו זצ"ל למעשה בשנה מעוברת, ואע"פ שבשאר שנים היה מחזר לכתחילה אחר ב' אילנות כלשון הגמ' דחזי אילני. ובמכתב כתב רבינו זצ"ל לשואל שכבר רואה קודם ניסן אם ימתין, דלכתחילה נכון בניסן, עוד כתב, דלכתחילה לא יראה ויברח משם, (שיח חיים את א'), ועי' בס' מעשה חמד על ברכת האילנות (פ"א הערה נ"ח) שבשנת תשע"ד שהיתה שנה מעוברת המתין רבינו לברך ב"ח ניסן אף שבאותה שנה נפלו בינתיים רוב הפרחים, ובר"ח ניסן כמעט לא נראו, ואעפ"כ הורה לברך לפי שהיו ואח"כ נפלו, אמנם חלקם נשארו עדיין באופן דשפיר היה על מה לברך, ואפי' באופן שיוודע שלא יראה בניסן כתב שלא יברך באדר (תשובות הגר"ח סי' י"א), ובס' דולה ומשקה (עמוד קמ"ט) כתב רבינו זצ"ל, דלא נהגו לברך בחדש אדר אף אם רואה הפריחה ואם ב"ח יצא.

ברכת האילנות בשבת ובתוספת שבת

שמעתי מרבינו זצ"ל דע"פ דין נראה דאין חשש לברך ברכת האילנות בשבת, ווכ"כ במועדי הגר"ח (ח"א סי' ב') שאפשר לברך בשבת, בכה"ח (סי' רכ"ו אות ז) כתב דלדברי המקובלים שכתבו שע"י ברכה זו מברר ניצוצי הקדושה מן הצומח יש בזה איסור בורר וע"כ אין לברך ברכה זו בשבת וי"ט וכן עמא דבר, ועי' במורה באצבע להחיד"א (אות קצ"ט), ויש שכתבו דיש בברכה זו מתקן ובונה, ואמר רבינו זצ"ל דאם נבא לחוש לד"ז א"כ בכל מצוה ובכל לימוד תורה בורא

ניתן לתרום גם במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת,
יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש 'דברי שי"ח', או בטלפון:
נדרים פלוס 03-7630585-7630585 - שלוחה - 1586
קהילות 073-2757000 - שלוחה - 4310

עולמות וכמש"כ בנפח"ח (ש"ב פ"י) כמ"ש בתקונים (תקון י"א ל"ת ב') דנטיל קודשא בריך הוא אנון מלין ובני בהון עלמי דאתמר בהון (ישעיה סו ב) כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה גו' ליטוע שמים וליסוד ארץ, וע"כ דבמלאכת שבת לא נאסר רק תיקון ובנין בעולם דידן וה"ה בבורר ושאר מלאכות [ובס' מעשה חמד פ"ב הערה נ' מביא מרבינו זצ"ל, דמה שכתב בכף החיים שאין לברך בשבת וי"ט משום איסור בורר ודאי שלא התכוין שיש בזה איסור מלאכה אלא ר"ל ששל דרך הסוד יש בפעולת הברכה אותו ענין כמו ברירה מעל ולכן אין זמנו בשבת ומה שאסר ביו"ט אף שהותרה ברירה מ"מ רק לצורך אוכל נפש הותרה]. ובס' ארחות רבינו (ח"א עמוד קפ"ב) מובא על מרן הקה"י זצ"ל שהיה מברך ברכת האילנות בשבת (וע"ש ח"ג עמוד רכ"ד שכל השנים ב"ח בחול ורק בערוב ימיו שלא יצא מביתו רק בשבת היה מברך בשבת, ובס' נפש דוד עמוד קכ"ח מובא על האדר"ת שחזר על ברכה זו בשבת להשלים מאה ברכות).

ולמעשה אמר רבינו זצ"ל שהמנהג שלא לברך בשבת גזירה שמה יתלוש, (שמענו כן ראינו ח"א פט"ו סי' ג' ואמר דיש לו מאה ברכות גם בלא זה ובספר מעשה חמד פ"ב הערה ס"ג הביא שרבינו זצ"ל אמר שודאי יש לחשוש לדברי המקובלים ויברך לאחר השבת וע"ש בפ"ה דאף שמנהגו תמיד היה לברך מיד בר"ח ולמרות דסבירא ליה שמעיקר הדין מברכין אף בשבת אך למעשה לכתחילה נמנעים מכך וכשחל ר"ח בשבת אין מברכים רק ממחרת השבת, ובסוה"ס בתשובה ד' שם כתב רבינו זצ"ל דפשוט דלהאוסרים לברך בשבת שחוששים שמה יתלוש א"כ הוא הדין בזמן תוספת שבת שיש אוסרים במלאכה מן התורה).

זריזין מקדימין בברכת האילנות

כתב רבינו זצ"ל, דיש ענין זריזין מקדימין בברכת האילנות, ויש ענין לצאת לראות אילנות מלבלין כדי לברך, (מה טובו אהליך יעקב קובץ י' עמוד צ"א ובס' שמענו כן ראינו ח"א פט"ו סי' א' מובא מרבינו שאמר דזה מצוה ולא חיוב), ואם חל ר"ח ניסן במוצ"ש כתב רבינו זצ"ל דאם רואים היטב בלילה יש ענין לברך כבר במוצ"ש (מה טובו אהליך יעקב שם ומעשה חמד תשובה ב'), ובס' שמענו כן ראינו (שם סי' י"ז) מובא שאמר רבינו זצ"ל דהמנהג דאין מברכין בלילה ר"ח רק ביום אבל אחר ר"ח אולי אפשר לברך גם בלילה, ובמועדי הגר"ח (ח"ב סי' ג') השיב רבינו זצ"ל דאין לברך בלילה גם לאור חשמל, ולמעשה רבינו זצ"ל היה נוהג לברך מיד אחרי תפילת ותיקין בר"ח ניסן (כשחל ר"ח ביום חול) ברוב עם (וכשחל בשבת ב"ח ביום א'), והיה מסתכל קודם הברכה על הבלבוב, וכ"כ בתשובה דלכתחילה אין לברך קודם הראייה, (שער העין תשובה ז' ושמענו כן ראינו ח"א פט"ו סי' י'), ולכתחילה היה מברך על ב' אילנות אף שסבר שאי"ז מעכב, (ובמעשה חמד תשובה כ"ח הוכיח רבינו מהגמ' דאין מעכב ומ"מ כ' דכן יש לנהוג כמש"כ המקובלים ע"פ הסוד ואין ראי' מהשמטת המשגיב עכ"ד), וסגי בפרי' א' מלבלי (שם ומעשה חמד פ"ח הערה י"ד ושו"ת אות כ"ג ומועדי הגר"ח ח"א סי' ה'). והשיב רבינו לגבי קטן שיגדיל בהמשך החדש דזריזין מקדימין ויברך מיד, (מעשה חמד פ"ג הערה נ"ה ושמענו כן ראינו שם סי' כ"ג).

עורך: יצחק גולדשטוק
ליצירת קשר: ✉ ig0533145900@gmail.com
רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק ☒ 053-3145900

אם יש חיוב ללכת לראות ולברך

אמר רבינו זצ"ל, ברכת האילנות זה לא חיוב ללכת ולברך, רק אם רואים אז חייבים, [וכלשון הגמ' האי מאן דנפיק וחזי וכ"ה בלשון השו"ע והרמב"ם], ומרן החזו"א לא היה הולך לראות, הוא לא ראה טוב, היה קשה לו לראות, ואמר אם אני רואה אני חייב אני לא חייב לראות, ולי אמר החזו"א אם אתה רואה תברך, (שמענו כן ראינו ח"א פט"ו סי' ח' ועי' מש"כ הרע"ב אבות פ"ג מ"ז לענין המפסיק ממשנתו ואומר מה נאה אילן זה דהיינו גם בפוסק כדי לברך ברוך שככה לו בעולמו, וכ"כ רבינו יונה בס' היראה אות מ"ט ע"ש).

וכתב רבינו זצ"ל, כך היה העובדא, הלכנו ברחוב יחד בימי ניסן, וראיתי מרחוק אילנות מלבלבין, ושאלתי אם לברך, והשיב לי, אם אתה רואה תברך, ומזה הבנתי שהוא עצמו אינו מברך, כיון שהיה כבד ראייה, ולא ראה האילנות, וסבירא ליה שאין חיוב להשתדל ללכת לראות, כיון שבגמ' נאמר הרואה ומי שאינו רואה פטור, (שער העין סוה"ס תשובה ב' ועי' בס' קידוש לבנה סי' א' ס"ב מכתב עת הנאמן משנת תשט"ז שכתב שם הגר"מ זוהר שהגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל דגם לגבי קידוש לבנה אין מצוה לצאת לרחוב לראות הלבנה ולברך אלא דוקא אם יוצאים ורואים הלבנה בחידושה אזי מברכין וכשאר ברכות הנהנין, אמנם מביא, ששאל את פי הגאון בעל החזון איש ואמר לו בפשטות דבודאי אין ברכת הלבנה דומה לשאר ברכות והוה מצוה גמורה וכמו שמשמע מדברי הגמ' בסנהדרין מ"ב א' דכל המברך על החודש בזמנו כאלו קבל פני שכינה).

ברכת אילנות ב' פעמים בשנה

נשאל רבינו זצ"ל במש"כ השו"ע (סי' רכ"ו ס"א) שאין עושין ברכת האילנות אלא פעם אחת בכל שנה ושנה, דאנו דרים בצפון העולם ואצלינו בניסן הוא הזמן שמוציאים האילנות פרח אבל במדינת אוסטרליה שבדרום העולם האילנות פורחים בחודש חשון, מה הדין אם בירך כאן בחודש ניסן ואח"כ נסע לאוסטרליה האם יכול לברך עוד פעם בחשון, והשיב רבינו, כבר בירך ואינו יכול לברך עוד פעם, (שמענו כן ראינו ח"א פט"ו סי' י"א ובספר מעשה חמד פ"ד הערה כ' הביא בשם רבינו זצ"ל שמי שבירך באותן מדינות בכסלו ובא לא"י בניסן פשיטא שלא יברך שוב שזו תחילת השנה כאן וכאן, והסתפק רבינו זצ"ל במי שבירך בא"י בניסן ואח"כ נסע בכסלו למקומות שאז הפריחה מתחילה שם אם יברך שנית, והשיב, שאם בירך ואח"כ נסע מהכא להתם או מהתם להכא יבקש מאחר שיוציאו, ובהערה כ"ד שם הביא שכשהוציא את המהדורה החדשה חזר ושאל את רבינו זצ"ל וחזר בו הורה שבשתי המקרים יחזור ויברך ונדפס שם בראש הספר תשובות ל"ח ל"ט).

ברכת האילנות ע"י משקפיים ומשקפת

בס' מעשה חמד (פ"ד אות מ"א) הביא שיש מי שכתב להסיר המשקפיים קודם ראיית האילן לברכת האילנות, את המשקפים קודם שמברך ברכת האילנות. ובהערה שם הביא בשם רבינו זצ"ל דפלא גדול הוא לומר כן דלפ"ז ה"ה בקריאת התורה ובכל דבר התלוי בראיה, ועי"ש (בהערה קל"ח) שהביא שאחד שאל לרבינו זצ"ל לגבי ברכת מאורי האש והשיבו שטוב להסירם, ועי' שם דדוקא ע"י משקפיים נחשב ראייה אבל א"א לברך בראייה ע"י משקפת, ובס' שמענו כן ראינו (ח"א פט"ו סי' ח') כ' דאין מניעה לברך ע"י משקפת, ועי' שם לחלק בין משקפת רגילה שהיא כמשקפיים לבין משקפת שבנויה על מראות, ובספר שער העין (תשובה י"ט) שאל מרבינו זצ"ל, נסתפקנו ברואה דבר המחייב ברכה ממרחק רב ע"י משקפת ועי"ז מבחין בו בבירור האם יכול לברך [הכוונה למשקפת העשויה כתבנית זכוכית מגדלת שענינו רואות את הדבר עצמו ולא למשקפת הבנויה על מראות שרואה רק את בבואת הדבר]. והשיב רבינו זצ"ל, יכול לברך. (אמנם עי"ש בתשובות מרן הגר"נ קרליץ זצ"ל לספר שער העין שהשיב איני יודע אם אפשר לברך כיון שאינו מרגיש כ"כ את הדבר ועיין במכתב מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א לספר מעשה חמד מה שכתב להוכיח בזה דשפיר אפשר לברך על ראייה כזו).

מדור זה נכתב לעילוי נשמת

אבי מורי הרב **ברוך מאיר ב"ר יעקב ישעיהו ויסברג זצ"ל**
ואמי מורתי מרת **רבקה בת רבי פסח יעקב אנגל זצ"ל** תנצב"ה

לקוראינו היקרים בהמשך למאמר שפורסם במדור שנים קדמוניות שבוע שעבר על הגאון רבי נפתלי טפלי זצ"ל

למרות שעשינו מאמץ גדול, לא הצלחנו לברר על משפחת רבי נפתלי טפלי, וידוע לנו כי יש לו משפחה מצד אחיו וכן מצד אמו חורגתו. נודה מאוד אם אי מי יוכל להודיע לנו או למצוא מי מקרובי משפחתו, ולעשות זכר לנשמתו הטהורה.

כמו כן נשמח מאוד אם אחד מקוראינו יואיל לשלוח או לדעת אצל מי אפשר לקבל תמונת פניו של ר' נפתלי טפלי זללה"ה

קטע מיוחד ונדיר מיום הפורים במחיצתו של רבינו מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

בבית יידו הגאון הצדיק רבי ישראל אלי' וינטרוב זצוק"ל

ובזה אפשר להבין שיחתן של תלמידי חכמים, רבינו נ"ע עם מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זצוק"ל, כשנכנס לבית משתה היין בביתו של רבינו נ"ע בשנת תשמ"א שהיה פורים דפרזים ביום שישי בפניא דמעלי שבתא, והדיבורים היו כנראה אחרי הסעודה שהקדימו לעשותה מפני שבת קודש, ולכן גם היו מבושמים ממש, ונכנס מרן זצוק"ל בשירה שבין הדיבורים ואמר רבינו נ"ע ר' חיים קומט אויבען, ואמר מרן זצוק"ל אשמע מכאן, אמר רבינו נ"ע אתם צריכים לומר ואני צריך לשמוע, שר התורה ממש! אמר מרן זצוק"ל זאגט זאגט ר' אלי', ואמר רבינו אפרקסותא דענייא (מלשון הזה"ק ח"ג קנז: לזמנין באפרקסותא דענייא תשכח מרגניתא), אמר מרן זצוק"ל איר זיינט שוין אויפען וועג זע איך, אבער נאך ניט 'עד דלא ידע' ממש, (אתם כבר על הדרך אני רואה, אבל עוד לא 'עד דלא ידע' ממש), ואמר רבינו נ"ע אני לא אווז מלהיות 'עד דלא ידע' אני אווז בלחבר את ה'לא ידע' עם ה'ידע'. כאן דיבר רבינו את הקטע האחרון שנדפס משנת תשמ"א.

אח"כ אמר מרן זצוק"ל כתוב ברמב"ם שאסור ללכת בשני בגדים שאחד צמר ואחד פשתן אחד על השני, וא"כ מה זה תכריך בוץ וארגמן, איך מרדכי הלך עם שעטנז, ואמר רבינו נ"ע שיש תשובה ביד אליהו שלע"ל כתיב צמר ופשתים ילבשו (יחזקאל), ואמר מרן זצוק"ל זה לא היה לע"ל, ושחק רבינו נ"ע ואמר, אולי הם אחזו שם, והעירו אולי אפשר להוריד אחד בלי השני שאז מותר גם לפי הרמב"ם, ואמר מרן זצוק"ל, אבל צריך פורים - תירוץ, שוב שחק רבינו נ"ע ואמר אם זה פורים אז הקושי' לא קשה כנ"ל, המשיכו לנגן ואמר מרן זצוק"ל, היה שם ממשלה כמו פה, הבוץ לא היה בוץ והארגמן לא היה ארגמן, כולם שחקו, ומרן זצוק"ל קם ואמר א גוטען פורים.... (נפש אליהו)